

FERNÁNDEZ CEPEDA, Bruno

(1744-1803)

Anque munchos autores, desde Canella a Carmen Díaz Castañón, fixéronlu natural de Nava, Bruno Fernández Cepeda nació en Villaviciosa, na parroquia de San Vicente de la Palma, nel añu 1744. Esti clérigu, profesor de latín y gramática, dexó fama tanto pola so sabiduría como pol enfotu que punxo nos métodos disciplinarios, que teníen apavoriaos a los sos alumnos. Morrió'l 23 de payares de 1803 y al paecer a los sos restos veneráronlos como si fueren reliquies.

Nun conocemos más que tres poemas del *dómine* poeta (sábese qu'escribió más pero, según Canella, éstos yeren les meyores), toos ellos d'un marcáu calter descriptivu: "La enfermedad", que narra un dolor de muelles; "Felicitación de unos días" (v. antoloxía), que cuenta un suañu, y "Riqueza asturiana", fragmentu d'un romance más llargu tituláu "Glorias de Asturias". Les composiciones de Cepeda rodaron pel país manuscrites y recitáronse muncho ya que yeren mui prestoses pa la xente.

BALVIDARES ARGÜELLES Antón

(1751–1792)

Nació na parroquia de Santiago de Sariegu, el primeru d'ochobre de 1751, yera Antón Balvidares Argüelles de familia acomodada y dexó fama de ser mui amigu de chancies y de persona célebre y ocurrente. Estudió Filosofía y Llatinidad n'Uviéu; paez que nun llegó a terminar los cursos y que decidió retirase a Sariegu p'alministrar la casa familiar. Pasó los años postreros en Cecea (Nava), onde morrió en 1792

La obra lliteraria de Balvidares recuéyela Caveda na so *Colección de poesías en dialecto asturiano*, onde s'alcuentren "El entierro del canónigo Reguero", "Las exequias de Carlos III" (poema qu'a Álvaro Ruiz de la Peña–y parez obra de Xosefa de Xovellanos), "Diálogo entre Juan y Toribio..." y "El Misterio de la Trinidad".

Esos textos espeyen el calter festivu de Balvidares, amestáu coles esmoliciones típiques del mundu de la Ilustración, Les "Exequias de Carlos III" (v. Antoloxía) ye una burla de lo espurrío y pomposo que ye'l ceremonial relixosu.

CAVEDA Y NAVA, Xosé

(1796-1882)

(Villaviciosa 1796-Xixón 1882). Estudió les primeres lletres na villa mariñana. Llueu marchó cola familia pa Xixón onde diba a estudiar Matemátiques, Astronomía, Xeografía, Hestoria,...

Arriendes de los sos ensayos hestóricos políticos y arquitectónicos, hai que destacar los *Recuerdos de la lengua asturiana: frases, locuciones, modismos y cantares de nuestro dialecto* (1878) y, sobre manera, la impagable *Colección de poesías en dialecto asturiano* (1839).

La *Colección* rescató una embozada de textos lliterarios y el nome d'unos autores que, ensin ella, taríen yá anguaño escaecíos (González Reguera, Bernaldo de Quirós, Balvidares, Fernández Cepeda, Xosefa de Xovellanos)

Xosé Caveda y Nava ye un esllabón fundamental na cadena hestórica de la lliteratura n'asturianu porque fixo de ponte entre la xeneración de los ilustraos y la d'Acebal.

JOVE Y HEVIA, Plácido

Natural de Villaviciosa, vizconde de Campu Grande, de la casa solariega de los Hevia, periodista, doctor en Derecho, académicu de Ciencies Morales y Polítiques, espertu en Derecho Internacional, desempeñó Plácido Jove y Hevia altos cargos políticos, como'l de Ministru plenipotenciariu y Subsecretariu d'Hacienda.

Fue diputáu por Villaviciosa dende 1864 hasta que morrió, a nun ser tres años, cuando la República y al empiezu de la Restauración. Fue Plácido Jove y Hevia ún de los fundadores en 1842 del órganu lliterariu del romanticismu n'Asturies, la revista *El Nalón*. Escribió poesía en castellano y n'asturiano. Canella, recoyó na so antoloxía de 1887 un fragmentu d'un romance pa danza prima (v. antoloxía) y da noticia de les otres composiciones debíes a Jove y Hevia: “Cuatro verdades al pueblo”, “Pachu y Pericu”, “El ferrocarril de Langreo” y otru romance pa danza prima.

VIGÓN Braulio

Nació en Mieres en 1849 y allugáu en Colunga dende neñu, dedicóse al estudiu de la hestoria, el folclor y la llingua de la comarca, al empar que trabayó como comerciante. Entamó asoleyando les sos investigaciones en diverses publicaciones. En 1877, yera alcalde de Colunga. En 1881 fundó, xunto a otros inteleutuales, “La Quintana”, academia d'estudios asturianistes qu'algamó bien de fama. En 1894 asoleyó “Antigüedades romanas de Colunga. Apuntes para un libro”, escritu en 1882, y en 1895 “Tradiciones populares de Asturias. Juegos y rimas infantiles, recogidos en los concejos de Villaviciosa, Colunga y Caravia En 1896 espublizó'l “Vocabulario dialectolóxicu del concejo de Colunga”, con dellos apuntes de toponimia del conceyu de Colunga y una esbilla d'apellíos colungueses. A Vigón débe-y Colunga l'espoxigue educativu nos años caberos del sieglu XIX y primeros del XX. Braulio Vigón morrió en so casa de la villa de Colunga'l 29 de xunetu de 1914.

TERESA VILLAVERDE, TUXA

(Tornón 1882-1934).

Ye la gran defensora de la llingua de la tierra: "sentir la decadencia del bable de los nuestros amores y, sobre tou, qu'hebia asturianos que d'ella esperimenten vergüenza, al empar que facemos fervientes votos pa que nos fíos de Pelayu prenda una chispa siquier de cariñu". Firmó les sos poesíes y cróniques en distintos periódicos y revistes con seudónimos como *Maruxa*, *Un Conxuru* y *Tuxa*. A nós llegaren una filoxa de poemes en bayurosu asturianu ente los que destaquen los sonetos dedicaos a *La Portalina* y a *La Inmaculada*, escritos al rodiu de 1917 y sábese que se perdieren pa siempre otres munches creaciones, ente elles varies obres de teatru que foron representaes con éxitu na Villa.

Y, una vez que los güeyos ciarrasti,
Toma mio alma y llévala'n un vuelu
Contigo a la rexón santa del cielu.

DE LA CONCHA Carlos

(Villaviciosa, 1887)

Dende mozu entama a escribir poesíes y cuentos n'asturianu. En 1923, la colonia d'emigrantes en Méxicu espubliza'l so llibru *Ensueños y añoranzas*, de poesía asturiana. En 1953 asoleyará *Cuentos Perreros*, recopilación de cuentos y poesíes n'asturianu y en Castellán. De la Concha cultivó una poesía ruralista, d'emponderamientu de l'Asturies campesina xunida a una España gloriosa de la que ye madre. Morrió nel añu 1965.

BALBÍN DE VILLAVERDE, Francisco Manuel

(1892–1985)

(Madrid 1892 - Buenos Aires 1985). Anque estudió pa médicu, ganóse la vida Balbín de Villaverde dando clase de filosofía. Atropa la mayor parte de la so obra n'asturianu nel volume *de la mio Asturias (poesíes)* publicáu en 1926 onde da salida a tol amor pola tierra asturiana, que se mos presenta idealizada na distancia pero vívida nes pincelaes sentimentales y nel versu melodiosu d'esti autor. Nesi mesmu añu, asoleya na revista del centru Asturianu de Buenos Aires la composición *El Suañu de Pelayu*. A Balbín inclúiselu davezu ente los escritores rexonalistes del primer terciu de la centuria, qu'esbrexen enforma por renovar la lliteratura asturiana diendo a la gueta d'un llinguaxe lliterariu.

De la mio Asturias ta publicáu na Llibrería Facsimilar de l'Academia de la Llingua nel añu 1991. Una mui interesante monografía sobre esti autor publicóla en 1995 el tamién maliayés Lluís Portal

RIVERO Ramón
(Villaviciosa 1900-1985)

Funcionariu municipal interesáu polos asuntos locales, exerció munchos años de cronista maliayés. Escribió abonda poesía n'asturianu y en castellán, dexando inédita la mayor parte de la so producción lliteraria. *La danza de San Xuan* y *La Danza del cucu* son dos pieces bien conocíes d'esti autor. Les dos foron musicaes, y la primera ye bailada por mozos y moces tolos años al rodiu de la foguera, en pueblu de San Xuan d'Amandi

PÉREZ ÁLVAREZ Enrique
(1909-2004)

Buenos Aires 1909-2004. La so familia yera maliayesa y pa La Villa vieno a vivir cuando tenía cinco años. Ellí fue a escuela, trabayó depués de barberu y aficionóse a la llectura y a la música, componiendo dellos tangos y pasodobles.

Pocu enantes del empiézu de la Guerra Civil torna pa Buenos Aires por razones que s'atopen, claramente, na so obra lliteraria, decisión que lu llibra de la muerte, como-yos pasó a so pá y a un hermanu, fusilaos n'ochobre del 37.

Escribe poemes, cuentos, teatru, etc., pero la so obra nun se recueye en volumen hasta 1995, col títulu de *Fayueles y Forgaxes*, iguáu por Xurde Blanco Puente y asoleyáu pola Academia de la Llingua Asturiana.

Gran apasionáu de la música, tamién ye l'autor de melodíes como "Club Lealtad" o "Villaviciosa Hermosa"

CANELLADA, María Xosefa
(1913-1995)

(L'Infiestu, Piloña en 1913-Madrid 1995) Representa la capacidá d'adautación del qu'entiende l'oficiu d'escritor como una manera de lluchar polos intereses de la identidá d'un pueblu. Estudió Filosofía y Lletres na Universidá de Madrid y doctoróse en Filoloxía Románica cola tesis *El Bable de Cabranes*. Profesora n'universidaes mui nombraes, nel añu de 1981 pasa a ocupar un de los sitios d'honor de la Academia de la Llingua Asturiana. Canellada siempre manifestó'l so apoyu a la normalización del asturianu y amuesa interesantes esmoluciones sobre asuntos como la confección d'un estándar pa la llingua asturiana. Ente los sos estudios filolóxicos resalta *El bable de Cabranes* (1944). Como narradora n'asturiano ye autora de dos obres: *Montesín* (1980) —como señala l'estudiosu Antón García: "el primer relatu asturianu destináu a un públicu xuvenil"— y de *María, Mariantia y yo* (1990).

Falleció en Madrid en 1995. En Santolaya de Cabranes recibió meses después un homenaxe popular a título póstumu.

CORTÉS ROZA Luis

(Villaviciosa 1915-1982)

Ye autor de dellos monólogos que se ficiéron mui populares en fiestes y romerías. Una pieza dialogada, *Romería Asturiana*, fue representada en daqué ocasión nos últimos años. Luis David Solares, discípulu suyu, publicó un manoxu de poemes y villancicos n'asturianu, dellos de los cuales tán recoyíos na so antoloxía.

GONZÁLEZ LÓPEZ Etelvino

(Villaviciosa, 1937)

Ye figura tutelar de les nueves xeneraciones d'escritores n'asturianu que, de los años 70 p'acá, defenden la normalización del bable y escriben con esi enfotu, utilizando la normativa académica vixente. Ye miembru fundador de l'Asociación d'Amigos del Paisaje, Cubera, verdaderu referente cultural del conceyu Villaviciosa. Doctor en filosofía y ciencies de la educación, ye un estudiosu del idioma y espertu en llingües clásiques, de la xuntura de lo cuál surde la versión asturiana del Evanxeliu de San Xuan (1987), y les aportaciones a la traducción del Nuevu Testamentu. L'asturianu ta presente tamién nos sos *cuentos de la villa*, publicaos pola revista Cubera, y nos estudios sobre autores clásicos que presentó en xornaes y congresos d'escritores. La so obra en castellán ye tamién bramente importante.

VALDÉS COSTALES Xosé Manuel

(Quintueles, 1948)

Maestru llibreru y anticuariu, incorpórase tarde a la escritura, pero failo d'una manera estimable, acusando la madurez, el gustu y la espresión d'un poeta formáu. En 1989

espubliza en *Memoria Encesa* un conxuntu de 20 poemes que se foren conociendo con anterioridá nes revistes *Lletres Asturianas*, *Andréi*, *Albentestate*, etc. En 1998 trabe asoleya una edición nueva aumentada que-y permite al llector una visión totalizadora de la so poesía. Ente la primera y al segunda edición, amás de les diferencies en cuidáu del diseñu del llibru, hai una docena poemes que marquen el pasu de los años sobre la obra d'esti autor.

Valdés Costales quiciabes seya'l poeta de la memoria, de la de so, pero tamién de la de nueso como confirmen dos poemes *quién nun torna a la casa* y *Oveya negra*.

GARCÍA Anxel Antón

(Rozaes de Bimenes, 1951)

Entama'l so llabor como maestru de primaria en Villar de Limosnera, en conceyu de Llangréu, destín al que-y siguen los de Lada, tamién en Llangréu, y Vega, onde entama'l so llabor de defensor acérrime de la cultura asturiana y de la llingua na qu'esta se comunica. El so enfotu pa col asturianu llévalu a espublizar, nel añu 1984, el llibru de narrativa xuvenil "Queta", lo que supón la so sola apaición lliteraria. Al par d'esto, pa col so trabayu como maestru, asoleya, a comuña con otros autores, diversos materiales audiovisuales empobinaos a los escolinos, nos que'l asturianu ye la llingua vehicular. : *El maíz n'Asturies*, *Cestería n'Asturies*, *Árboles d'Asturies...* Tamién ye participante en ponencies y monitor de cursos de naturaleza asturiana. Anguaño sigue col so llabor didácticu en colexu públicu Clarín de Xixón

PEDRAYES Xuan

(El Riaño, Villaviciosa, 1959)

Arquitectu que destaca por ser autor del valoratible trabayu *villaviciosa de asturias. Análisis urbano* (1994), iguó una gaviella d'artículos n'asturianu, de diversos temes, publicaos na revista *Cubera* a lo llargo'l timpu. Pedrayes ye tamién creador lliterariu con narraciones como la titulada *vicenti "el Carolu"*, que s'inclúi en llibru *Inéditos de un viaje real. Villaviciosa 1517* (2000), y otros non publicaos de calter históricu, amás d'una biografía del cura bablista Bruno Fdez Cepeda.

PORTAL HEVIA Lluis

(Villaviciosa 1964)

Nació en Villaviciosa en 1964. Llicenciáu en Filoloxía Hispánica. Participó en diversos colectivos de calter asturianista, ente ellos l'asociación Cubera de Villaviciosa, en cuyu boletín (del mesmu nome de l'asociación) collaboró. Dende La Villa empobinó varies fueyes volanderes en llingua asturiana. Dedicáu al periodismu, ye corresponsal del periódicu *La Voz de Asturias* y del selmanariu *Les Noticies*. Tien publicaos poemas y relatos na revista *Lletres asturianas* y n'otres publicaciones lliteraries. Como narrador dio a estampa en 1991, un breve llibru de relatos: *Trófimo y Radamés*; nellos déxase entever la naturalidá y soltura d'un escritor tovía en vías de formación, pero peritu nel rexistru de lliteratura coloquial y naturalista que practica.

Nel campu del ensayu, debémos-y a Lluís Portal Hevia l'estudiu sobre otu poeta maliayés: *Francisco Balbín de Villaverde, Xiquín de Villaviciosa* (1986). Tamién tien dellos trabayos publicaos sobre toponimia maliayesa y vocabulariu asturianu. Dientro del so llabor periodísticu firmó por una buena mtemporada una columna selmanal n'asturianu, *La Semeya*, n'El Fielato

VALLE Ángel

(Villaviciosa, 1964)

Profesor, publicó nos años 90 una columna d'opinión, *Dando que falar*, nel selmanariu *El Fielato*, col seudónimu de Xilo Cuesta. Nel mesmu rotativu publicó, tamién en bable, un perampliu trabayu sobre la sidra, *Faciendo vasu* (1997), y otu sobre la ruta xacobeá, *Pel Camín de Santiago*

VIXIL CASTAÑÓN Xulio

(Santuyano, Bimenes, 1964)

Llicenciáu en filoloxía hispánica pola Universidá d'Uviéu, maestru d'ESO de l'asignatura de Llingua Asturiana. Poeta, traductor y narrador, ye un autor d'escritura reposada al que-y gusta aprovechar los recursos que-y aporten otres artes (música, cine). Ta consideráu como ún de los escritores que meyor trató-y da al llinguax. En 1986 gana'l concursu de poesía de l'Academia de la Llingua Asturiana col poemariu *A La gueta l'Alba*, y tamién dientro d'esti xéneru, asoleya'l llibru *El suañu de los Vivos*. Nel añu 1992 algama'l premiu de "Creación Lliteraria" de l'Academia de la Llingua Asturiana cola novela *El Paraísu Blancu*, y nel añu 1994 publica'l llibru de relatos *Silva la Negra*. Tamién dientro del xéneru narrativu espubliza 'l que ye hasta la fecha'l so

últimu trabayu lliterariu, la novela *L'inmoral*. Nel añu de 2007, la Mancomunidá Comarca de la Sidra escoyólu como'l primer ganador de los premios "Sonadía" a la defensa de la llingua asturiana dientro d'esta Comarca.

LLANO Xilberto

(Arros, Villaviciosa, 1965)

Poeta, traductor y narrador, Xilberto llano publica los sos primeros textos nes revistes *Andréi* y *Lletres asturianas* algamando'l premiu Xosefa Xovellanos nel añu 1987 cola novela *De Corinto a Grecia* (1988). Depués de 10 años publica una nueva novela, *Sencia* (1998). Como poeta, publica'l so primer llibru, *silabariu*, nel añu 1996, nel que da pasu a composiciones muncho más directes ya intenses que les sos composiciones anteriores. Con posterioridá, Llano espubiza dalgunos poemes na revista Cimbru

DÍAZ TRANCHO Iris

(Xixón, 1981)

Anque naz en Xixón, esta maestra y escritora en llingua asturiana vive en Pion, Villaviciosa, tierra de la que vien parte de la so familia y na que se siente fundamente enraigonada. Dase a conocer col espublizamientu del llibru *La Caxa de Cristal* col qu'algama'l Concursu de Llectures pa Rapazos de L'Academia de la Llingua Asturiana en 2004. Al añu, gana'l Concursu de Relatos Curtios del Garrapiellu con *Sedna*, espublizáu al poco na revista Lliteratura. Nel 2006 espubliza'l llibru de lliteratura pa neños *La Neña de les Trences del Revés*. Aveza a colaborar na revista lliteraria Formientu, na que se puen atopar tamién los sos relatos curtios *a Destiempu* y *La Llaguna del Desiertu*. Anguaño, esta escritora con un futuru más que prometedor, trabaya na Oficina Municipal de la Llingua del conceyu Xixón.

